

สรุปผล

การประชุมเชิงปฏิบัติการนานาชาติว่าด้วยการจัดการมรดกโลกทางศาสนาในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (International consultative workshop on the conservation and management of the World Heritage of religious interest in Asia-Pacific)

ในระหว่างวันที่ ๑๗ - ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๐

ณ กรุงเทพฯ และ จังหวัดนครพนม

๑. ความเป็นมา

มรดกโลกด้านศาสนาเป็นเรื่องที่มีความสำคัญในระดับโลกมาตั้งแต่การประชุมคณะกรรมการมรดกโลกครั้งที่ ๓๕ เมื่อปี ค.ศ.๒๐๑๑ โดยได้รับการระบุให้เป็น Thematic Initiative ของคณะกรรมการมรดกโลก ร่วมกับ Thematic Programmes ด้านอื่นๆ เช่น เรื่อง World Heritage Cities เรื่อง Forests และเรื่อง Sustainable Tourism เป็นต้น คณะกรรมการมรดกโลก และศูนย์มรดกโลกจึงร่วมกับองค์กรที่ปรึกษาเกี่ยวกับมรดกโลกทุกองค์กร ทำการศึกษาและจัดทำเอกสารโครงการมรดกโลกที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ให้เป็น Thematic Paper เนื่องจากในปัจจุบันนี้มีมรดกโลกเป็นจำนวนมากที่เป็นมรดกวัฒนธรรมที่มีชีวิต (Living Heritage) และมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และศาสนา ดังนั้น

คณะกรรมการมรดกโลกจึงเห็นว่า ควรมีนโยบายในการปกป้องคุ้มครองและบริหารจัดการมรดกเหล่านี้ โดยคำนึงถึงคุณค่าทางจิตวิญญาณและความเชื่อของชุมชนที่เกี่ยวข้องด้วย ซึ่งศูนย์มรดกโลกร่วมกับองค์กรที่ปรึกษาเหล่านั้นได้ทำการศึกษา และ

จัดประชุมหารือระดับภูมิภาคต่างๆ มาหลายครั้ง เช่น การประชุมที่ Moscow (Russian Federation, 2013) จัดที่ Thessaloniki, (Greece, 2013), ICCROM จัดที่เกาหลี (เรื่อง Asian Buddhist Heritage (Seoul, Korea, 2013) IUCN จัด World Parks Congress (Sydney, Australia, 2014) the UNWTO Congress on Tourism and Pilgrimage (Santiago de Compostela, Spain, 2014) and the UNWTO Conference on Religious Heritage and Tourism (Elche, Spain, 2014) เป็นต้น ซึ่งผลการประชุมดังกล่าวได้มีการจัดทำเอกสารเสนอคณะกรรมการมรดกโลกเป็นระยะๆ ล่าสุดคือ การประชุมคณะกรรมการมรดกโลกครั้งที่ ๔๐ เมื่อปี ๒๕๕๙ ณ ประเทศตุรกี ใน Decision: 40Com 5D: Report on the World Heritage Thematic Programmes ในสามย่อหน้าสุดท้ายเกี่ยวกับมรดกด้านวัฒนธรรม และเห็นชอบข้อเสนอของศูนย์มรดกโลกให้เชิญชวนประเทศในภูมิภาคต่างๆ ช่วยจัดประชุมปรึกษาหารือเพื่อเสนอแนะต่อคณะกรรมการมรดกโลกในรอบต่อไป

ประเทศไทย โดยกระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา สหประชาชาติ กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานยูเนสโก กรุงเทพฯ ศูนย์มรดกโลก และจังหวัดนครพนม จึงร่วมกันจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการนานาชาติว่าด้วยการจัดการมรดกโลกทางพุทธศาสนาในภูมิภาค เอเชียและแปซิฟิก เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและมุมมองนานาชาติเรื่องมรดกโลก ด้านศาสนา และส่งเสริมศักยภาพของเจ้าหน้าที่ทั้งภาครัฐและภาคการศึกษา รวมทั้งการดูแลรักษามรดก ทางศาสนาตามหลักการของยูเนสโก ในระหว่างวันที่ ๑๗ - ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๐ ณ กรุงเทพฯ และ จังหวัดนครพนม

๒. สรุปผลการประชุม

การประชุมครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมการประชุมจาก ๑๒ ประเทศ รวมทั้งหมด ๙๒ คน ได้แก่ ภูฏาน สาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐคีร์กีซ สปป.ลาว อินเดีย อินโดนีเซีย เมียนมาร์ เนปาล ฟิลิปปินส์ ศรีลังกา เวียดนาม และประเทศไทย พร้อมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิจากศูนย์มรดกโลก (World Heritage Center) องค์การยูเนสโก และคณะกรรมการด้านวิทยาศาสตร์นานาชาติด้านพิธีกรรมและศาสนาจาก ICOMOS สากล และ ICOMOS ของแต่ละประเทศ โดยผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดเป็นผู้จัดการแหล่งมรดกโลก ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และนักวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมรดกโลกด้านศาสนา ได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ และนำเสนอกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องและการจัดการแหล่งมรดกโลกที่เกี่ยวข้อง กับทางศาสนาในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับแหล่งที่มีความศักดิ์สิทธิ์และมีคุณค่า ทางจิตวิญญาณ ทั้งนี้ที่ประชุมได้พิจารณาแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับการปกป้อง คุ้มครอง การนำเสนอและ การจัดการแหล่งมรดกโลกอย่างยั่งยืน เนื่องจากเป็นที่ทราบกันดีว่าแหล่งมรดกโลกหลายแห่งมีพื้นฐานและ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ของชุมชน ในหลากหลายลักษณะ แต่ยังคงไว้ซึ่ง รากฐาน ที่ตั้ง รูปแบบ หน้าที่ใช้สอย และจิตวิญญาณดั้งเดิม เพื่อให้สามารถคงไว้ซึ่งการเป็นปูชนียสถาน ทางจิตวิญญาณให้แก่สังคมต่อไป โดยมีนางสาวดุริ ย่า อมตวิวัฒน์ ผู้ช่วยปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ผู้แทนคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา สหประชาชาติ (ยูเนสโก) กล่าวต้อนรับ พร้อมด้วย คุณ Duong Bich Hanh หัวหน้าแผนกวัฒนธรรม ของสำนักงานยูเนสโก กรุงเทพฯ และ นายวีระ โรจน์พจนรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง วัฒนธรรม ในฐานะประธานคณะกรรมการ มรดกโลกด้านวัฒนธรรมกล่าวเปิดการประชุม

สรุปสาระสำคัญ

๓.๑ ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “มรดกทางวัฒนธรรม: นโยบายด้านการคุ้มครองและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย (Cultural Heritage: Protection and Promotion Policies in Thailand)”

นายวีระ โรจน์พจนรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะประธาน คณะอนุกรรมการมรดกโลกด้านวัฒนธรรม ได้บรรยายถึงประสบการณ์ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โดยเป็นการต่อยอดจากความรู้ด้านสถาปัตยกรรม ประกอบกับได้รับโอกาสไปศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ ณ ประเทศญี่ปุ่น และอิตาลี ด้วยการ สนับสนุนจากองค์การระหว่างประเทศ อาทิ UN ESCO ICOMOS และศูนย์มรดกโลก โดยได้นำ ความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้กับการดำเนินงานด้าน การคุ้มครองและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม ภายในประเทศ เช่น ที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยเน้นการส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น โบราณสถาน ควบคู่ไปกับการส่งเสริมมรดกทาง วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อาทิ วัฒนธรรมประเพณี ที่เชื่อมโยงกับแหล่งมรดกนั้นๆ

๓.๒ ปาฐกถา เรื่อง “การดำเนินการตามข้อริเริ่มของยูเนสโกเรื่องมรดกทางศาสนา (Implementation of the UNESCO Initiative on Heritage of Religious Interest)”

Ms. Anna Sidorenko ผู้ประสานงานข้อริเริ่มของยูเนสโกเรื่องมรดกทางศาสนา Initiative on Heritage of Religious Interest ศูนย์มรดกโลก กล่าวถึงบทบาทของยูเนสโกในการคุ้มครอง มรดกโลก ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงอาคารสถานที่ แต่หมายรวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต คุณค่า และระบบความเชื่อ โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของรัฐภาคีในการเจรจาและประสานความร่วมมือ เพื่อดำเนินงานตามอนุสัญญา ข้อเสนอแนะ ปฏิญญา และโครงการขององค์การระหว่างประเทศ แบ่งปันความรู้ และแนวทางปฏิบัติอันเป็นเลิศในระดับนโยบาย ประเด็นด้านการคุ้มครองและบริหารจัดการมรดกโลกทาง ศาสนาทวีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ในการอนุรักษ์ในปัจจุบัน ทั้งนี้ เนื่องจากมรดกที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และความเชื่อดั้งเดิม ถือเป็นมรดกโลกที่มีจำนวนมากที่สุด และลักษณะจำเพาะของมรดกประเภทนี้ ทำให้ จำเป็นต้องมีนโยบายเฉพาะในการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน ผลลัพธ์ที่คาดหวังจากการประชุมครั้งนี้ได้แก่ ๑) กลไกในการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางศาสนาอย่างยั่งยืน และการเสริมสร้างความเข้าใจ และความเคารพ ต่อคุณค่าทางจิตวิญญาณและความศักดิ์สิทธิ์ของแหล่งมรดกทางศาสนา ๒) เวทีในการเจรจาและแบ่งปัน ความรู้ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์ และ ๓) การมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากแหล่งมรดกโลก ทางศาสนามีลักษณะเฉพาะที่หลากหลาย จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งมากกว่าไปกว่ารูปร่างทาง กายภาพ ทั้งนี้ คุณ Anna ได้ย้ำว่าความเข้าใจเชิงลึกถึงคุณค่าความศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อมโยงของคุณค่า นั้นๆ กับคุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากล (Outstanding Universal Value) เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการพัฒนา แนวทางเบื้องต้นในการบริหารจัดการแหล่งมรดกทางศาสนาอย่างยั่งยืน และส่งเสริมการคุ้มครองและ บริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒.๓ การอภิปรายระหว่างผู้เชี่ยวชาญ ในหัวข้อ “ความสำคัญพิเศษของมรดกโลกทางศาสนา: ประเด็นหลักด้านการคุ้มครอง อนุรักษ์ บูรณะ และการบริหารจัดการ (Special Significance of the World Heritage Sites of Religious Interest—Key issues concerning their protection, conservation, restoration, and management)”

Ms. Anna Sidorenko จากศูนย์มรดกโลกของยูเนสโก ได้กล่าวถึงแหล่งมรดกโลกมากกว่า ๒๕% มีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับคุณค่าด้านศาสนา และแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น

รวมถึงคุณค่าทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ ดังนั้นข้อริเริ่มของยูเนสโกเรื่องมรดกทางศาสนา จึงเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ซึ่งในการดำเนินงานเพื่อดูแลมรดกเหล่านี้ จะต้องมีการประชุมหารือผ่านตัวอย่างกรณีศึกษาในระดับนานาชาติ เพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกทางศาสนา อย่างยั่งยืนตามมติคณะกรรมการมรดกโลก

ทั้งนี้เนื่องจากแหล่งมรดกโลกทางศาสนามีลักษณะเฉพาะที่หลากหลาย จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งมากกว่าไปกว่ารูปร่างทางกายภาพ รวมไปถึงความเข้าใจเชิงลึกถึงคุณค่าความศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อมโยงของคุณค่านั้นๆ กับคุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากล (Outstanding Universal Value) เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการพัฒนาแนวทางเบื้องต้นในการบริหารจัดการแหล่งมรดกทางศาสนาอย่างยั่งยืน และส่งเสริมการคุ้มครองและบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

Ms. Hae Un Rii ประธาน PRERICO คณะกรรมการด้านวิทยาศาสตร์ ว่าด้วยสถานที่ทางศาสนาและพิธีกรรมของ ICOMOS สากล ได้กล่าวถึงความสำคัญของศาสนา อันเป็นสิ่งที่กำหนดให้เห็นความสำคัญมรดกที่จับต้องได้และไม่ได้ การดูแลมรดกโลกในลักษณะนี้ จึงควรดำเนินการ ได้แก่ ๑) มีการปกป้อง อนุรักษ์ และบริหารจัดการ ๒) ระบบการสอดส่องดูแล (monitoring system) และ ๓) ความพร้อมในการรองรับความเสี่ยงภัยพิบัติ ทั้งภัยธรรมชาติและภัยจากมนุษย์ ส่วนในประเด็นเรื่องผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ชุมชนท้องถิ่นถือเป็นกำลังหลักในการอนุรักษ์และบริหารจัดการแหล่งมรดก โดยเฉพาะ

อย่างยิ่ง แหล่งมรดกที่ยังมีชีวิต อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล ส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญ และชุมชน ถือเป็นสิ่งจำเป็นในการรักษาคุณค่าที่โดดเด่นเป็นสากล และในด้านการบูรณะซ่อมแซม อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้บ้าง แต่จะต้องคง “ความแท้ – authenticity” ไว้เป็นสำคัญ

Mr. Richard A. Engelhardt ผู้เชี่ยวชาญระดับนานาชาติ ในเรื่องการอนุรักษ์มรดกโลก ได้พูดถึงปัญหาเรื่องแหล่งมรดกโลกทางศาสนาที่มีจำนวนมากเกินไป (over representation) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทวีปเอเชีย ซึ่งแหล่งมรดกโลกกว่า ๗๐% มีการใช้ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา ทำให้สถานที่เหล่านี้มีคุณค่าในฐานะมรดกโลก และทำให้เกิดประเด็นเชื่อมโยงไปถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับแหล่งมรดกโลกเหล่านี้ เนื่องจากมีเรื่องของผลประโยชน์และความสนใจที่แตกต่างกันแต่ละฝ่าย ต่างเรียงลำดับความสำคัญระหว่างคุณค่าทางศาสนา สถาปัตยกรรม และศาสนาต่างกันไป นอกจากนี้ยังได้เสนอปัญหาการบูรณะ

ซ่อมแซมและการอนุรักษ์ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการทำบุญว่ารายได้จากการทำบุญหรือบริจาคเป็นแรงกดดันให้ต้องมีการบูรณปฏิสังขรณ์หรือตกแต่งให้สวยงาม แต่ชุมชนท้องถิ่นกลับไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ภาครัฐยังไม่สามารถควบคุมการใช้เงินที่ได้รับจากการบริจาคนี้ ดังนั้นจึงควรใช้พิธีสารฮอยอัน (Hoi An Protocols¹) และเอกสารนาราว่าด้วยความแท้ (Nara Document on Authenticity) เป็นแนวทางในการสร้างสมดุลระหว่างการบูรณะ/สร้างใหม่ และการอนุรักษ์ความเป็นของแท้

อาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม นักวิจัยด้านมานุษยวิทยาและโบราณคดี ได้กล่าวถึงประเด็นเรื่องของความสำคัญของพระธาตุพนม จะเห็นว่า ๑) เป็นแหล่งจารึกแสงบุญอันศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณของประชาชนสองฝั่งโขง และ ๒) เป็นอนุสรณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ถึงความสัมพันธ์และการค้าระหว่างเมืองสกลนครและอาณาจักรของชาวจาม โดยตามหลักฐานที่พบ มีการระบุว่าพระธาตุพนมตั้งอยู่ในพื้นที่อันเป็นแก่งในแม่น้ำโขง มิได้เป็นดินแดนของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด นอกจากนี้ ตำนานของพระธาตุพนมยังสอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และถือเป็นส่วนหนึ่งของธรรมเนียมการบูชาพระธาตุ

ในภูมิภาค เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายพุทธสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ในการรักษาคุณค่าทางศาสนาของแหล่งมรดก จึงควรให้มีการรื้อฟื้นวัตถุประสงคั้งเดิมในการเดินทางของผู้คนในอดีต ซึ่งเป็นการเดินทางเพื่อจารึกแสงบุญ มิใช่เพื่อความบันเทิงเป็นสำคัญ

¹ Hoi An Protocols for Best Conservation Practice in Asia: Professional Guidelines for Assuring and Preserving the Authenticity of Heritage Sites in the Context of the Cultures of Asia

Mr. Nilan Coorey จาก ICOMOS ศรีลังกา ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งมรดกในประเทศศรีลังกา คำว่า “Renovation” จะเน้นการอนุรักษ์จิตวิญญาณและความรู้สึก เพื่อคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของหน้าที่ใช้สอยดั้งเดิม มากกว่าจะเป็นการรักษารูปแบบดั้งเดิม ส่วนคำว่า “reconstruction” หมายถึงการซ่อมแซมอนุสรณ์สถานให้กลับคืนสู่ความรุ่งเรืองในอดีตตามรูปแบบดั้งเดิม เพื่อความต่อเนื่องของหน้าที่ใช้สอยเดิม ดังนั้นการตีความข้างต้นจึงสะท้อนหัวใจหลักของแนวคิดการอนุรักษ์ที่แพร่หลายในศรีลังกา คือ “ความต่อเนื่อง” ขององค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้ของอนุสรณ์นั้นๆ อันได้แก่ ๑) หน้าที่ใช้สอยทางศาสนา ๒) ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้อง ๓) ความเชื่อมโยงทางจิตวิญญาณ และ ๔) การบริหารจัดการแหล่งมรดกของชุมชนและในบรรดาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด ผู้นำทางศาสนาและชุมชนควรมีเป็นผู้มีบทบาทหลักในการตัดสินใจ เนื่องจากเป็นผู้สร้างอนุสรณ์สถานนั้นๆ ผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และมีความรู้สึกหวงแหนเป็นเจ้าของ การตัดสินใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักควรมีน้ำหนักมากกว่าเจ้าหน้าที่ โดยสรุปคือ “การใช้สอย” สำคัญกว่า “การคุ้มครอง” และ “ความต่อเนื่อง” สำคัญกว่า “การอนุรักษ์รูปแบบ”

๒.๔ การนำเสนอกรณีศึกษาจากผู้แทนประเทศต่างๆ ช่วงที่ ๑ ในหัวข้อ “แหล่งมรดกโลกทางศาสนาในเอเชีย: ความสำเร็จและความท้าทายในการคุ้มครองคุณค่าทางกายภาพและทางจิตวิญญาณ (World Heritage Sites of Religious Interest in Asia:- Success and Challenges for the Protection of Physical and Spiritual Values)”

Mr. Yunus Arbi ผู้อำนวยการหน่วยงานด้านมรดกทางวัฒนธรรมของอินโดนีเซีย ได้นำเสนอกรณีศึกษาของ ๑) กลุ่มวัดบุโรพุทโธ ๒) กลุ่มวัดปรัมบานัน และ ๓) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของจังหวัดบาหลิ ในประเทศอินโดนีเซีย การเสนอขึ้นทะเบียนมรดกไม่ได้รับการตอบรับที่ดีจากชุมชนท้องถิ่นเสมอไป เนื่องมาจากความหวาดกลัวจะเสียความเป็นเจ้าของในอนุสรณ์สถานนั้นๆ (เช่น กรณีของ

Pura Besakih) มรดกที่ยังมีชีวิตมีความเชื่อมโยงกับมรดกที่จับต้องไม่ได้หลายอย่าง โดยในอินโดนีเซียได้มีการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมองค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้ของอนุสรณ์สถาน เช่น การจัดเทศกาล ประจำปี ณ แหล่งมรดกต่างๆ หรือการกำหนดให้บุโรพุทโธเป็นสถานที่ประจำชาติในการเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชา เป็นการฟื้นคืนหน้าที่การใช้ประโยชน์ในทางศาสนาของอนุสรณ์สถานที่ยาวแล้ว ในเรื่องผู้มีส่วนได้

ส่วนเสียของบุโรพุทโธ ได้มีการปรับเปลี่ยนจากการบริหารจัดการโดยเจ้าหน้าที่เป็นการบริหารจัดการโดยชุมชน เพื่อการคุ้มครองสำหรับบริเวณที่กว้างขวางขึ้น โดยมีได้จำกัดอยู่เพียงตัวอนุสรณ์สถาน แต่ยักรวมถึงสิ่งแวดล้อมโดยรอบ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีความท้าทายในเรื่อง ๑) การสร้างสมดุลระหว่างกิจกรรมทางศาสนาและการอนุรักษ์ ๒) การสร้างระบบการบริหารจัดการแบบบูรณาการสำหรับกลุ่มอนุสรณ์สถานและภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม และ ๓) การรักษาความปลอดภัยในบริเวณที่มีความเสี่ยง

นายธราพงศ์ ศรีสุชาติ อดีตผู้อำนวยการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และอดีตผู้อำนวยการสำนักโบราณคดี กรมศิลปากร ได้นำเสนอกรณีศึกษาของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และการรักษาจิตวิญญาณของแหล่งมรดกที่ตายไปแล้วไว้ ด้วยการสืบสานความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น ประเพณีการบวชนาค ที่ตามความเชื่อจะต้องแห่นาครอบวัดช้างล้อม หรือพิธีอุปสมบทหมู่ที่จะต้องจัด ณ อุโบสถ วัดมหาธาตุ ซึ่งเหลือเพียงซากปรักหักพัง นอกจากนี้ ยังมีการฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อให้อนุสรณ์สถานที่ตายแล้วกลับมามีชีวิตอีกครั้ง และการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์

Dr. Huo Xiaowei จาก Beijing Tsinghua Tongheng Planning and Design Institute สาธารณรัฐประชาชนจีน ได้นำเสนอกรณีศึกษาของวัด Kaiyuan ซึ่งอยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (tentative) ของจีน ซึ่งมีความท้าทายในการบริหารจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่ม (รัฐบาลท้องถิ่น ชุมชนโดยรอบ พระ อาสาสมัคร และตระกูลหวง- ผู้บริจาคที่ดินสร้างวัด) และการเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาด้วย ๑) การบูรณาการแผนการบริหารจัดการผ่านการออกกฎหมาย และ ๒) จัดทำระบบการบริหารจัดการที่มีการประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพ ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง โดยให้มีการกระจายและระบุความรับผิดชอบอย่างชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการระยะยาว และการประสานงานในระยะสั้นในการจัดงานเทศกาลและกิจกรรมต่างๆ ทั้งนี้ประเด็นสำคัญ คือ ๑) การคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์ความแท้และความเชื่อทางศาสนา และ ๒) การบริหารจัดการศาสนาที่มีความหลากหลาย

Mr. Nilan Coorey, จาก ICOMOS ประเทศศรีลังกา ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์แหล่งมรดกในศรีลังกา โดยใช้กรณีศึกษาของนครศักดิ์สิทธิ์ Anuradhapura เป็นตัวอย่างความขัดแย้งทางปรัชญาในแต่ละสมัย ในช่วงอาณานิคม สำนักโบราณคดีเห็นควรรักษาแหล่งโบราณสถานไว้ให้อยู่ในสภาพปรักหักพังดั้งเดิม ในขณะที่พุทธศาสนิกชนรณรงค์ให้ปฏิสังขรณ์โบราณสถาน พื้นฟูหน้าที่เพื่อการใช้ประโยชน์ดั้งเดิมในฐานะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน สำนักโบราณคดีได้เข้ามามีส่วนร่วมในงานด้านการบูรณะซ่อมแซม โดยมีพระและชุมชนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก ตามแนวคิดที่ว่า ความแท้ (Authenticity) ไม่ใช่รูปปลักษณ์ภายนอกของตัวอาคาร และเป็นความยั่งยืนของแหล่งมรดก

ประเด็นเพื่อประกอบการพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ มีดังนี้

- การรื้อฟื้นธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมโดยทีมผู้ดูแลแหล่งมรดกโลก เพื่อให้แหล่งมรดกกลับมามีชีวิตและทำหน้าที่เพื่อการใช้ประโยชน์ดั้งเดิมของชุมชน
- การขยายการบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วน นอกเหนือไปจากภาระหน้าที่ของสำนักโบราณคดี
- การแยกพิธีกรรมทางศาสนาออกจากการแสดง (theatrical performance) เพื่อความบันเทิง

- การกำหนดระดับการมีส่วนร่วมของสาธารณชน โดยการกำหนดเส้นแบ่งระหว่าง การส่งเสริม และการจำกัด อย่างเหมาะสม
- ระบบบริหารจัดการสำหรับมรดกทางศาสนา ที่มีการกำหนดบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน
- ข้อเสนอแนะด้านกฎหมาย
- การเลือกใช้คำและการตีความ คำว่า “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์/พื้นที่ทางศาสนา” และอนุสรณ์สถาน/อาคาร” (monument/building)

๒.๕ การนำเสนอกรณีศึกษาจากผู้แทนประเทศต่างๆ ช่วงที่ ๒ ในหัวข้อ “มรดกทางศาสนาที่ยังมีชีวิตในเอเชีย: การบูรณะซ่อมแซม สร้างใหม่ และออกแบบใหม่ (Living Religious Heritage Properties in Asia: Restoration, Reconstruction and Redesign)”

Dr. Monalisa Maharjan นักวิจัยจากมหาวิทยาลัย Evora ประเทศโปรตุเกส นำเสนอกรณีศึกษาเรื่องโครงการการบูรณะซ่อมแซมอุทยานในหุบเขากาฐมาณฑุ ในช่วงระหว่างพ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๕๙ โดยหลังการเกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ ได้มีการจัดตั้ง Nepal Reconstruction Authority หน่วยงานบูรณะซ่อมแซมแห่งชาติ เพื่อทำหน้าที่หลักในการดูแลการบูรณะซ่อมแซมแหล่งมรดกต่างๆ ที่ได้รับความเสียหาย หรือถูกทำลาย ทั้งยังได้รับความช่วยเหลือจากหลากหลายองค์กรในระดับนานาชาติ อย่างไรก็ตาม การเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานจำนวนมาก ซึ่งมีเป้าประสงค์ต่างกันไป ทำให้กระบวนการบูรณะซ่อมแซมไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ยังประสบปัญหาการขาดเอกสารอ้างอิง ความเสียหายจากแผ่นดินไหวไม่ได้จำกัดอยู่เพียงด้านกายภาพ แต่ยังกระทบต่อชีวิตทางสังคมและจิตวิญญาณของคนในพื้นที่ ทั้งนี้ ด้วยความผูกพันระหว่างชุมชนกับสถานศาสนา ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างมากในการดูแลและให้งบประมาณในการฟื้นฟู เหตุแผ่นดินไหวทำให้ประชาชนเกิดความตระหนักในเรื่องการบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติสำหรับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม และความจำเป็นของมาตรการรับมือกับภาวะฉุกเฉิน การจัดบันทึกหลักฐาน การสำรองข้อมูล การวิจัย กฎระเบียบ และกลไกในการติดตามและสังเกตการณ์ (monitoring mechanism)

ดร.สุวิชัย รัศมิภุติ วิศวกร อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และ ICOMOS ประเทศไทย และ ดร.สุรพล ดำริห์กุล อดีตนักโบราณคดี กรมศิลปากร และนักวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เล่าถึงประสบการณ์ในการบูรณะซ่อมแซมอุทยาน เมื่อครั้งพระธาตุพนมล้มในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ชากชิ้นส่วนต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยเครื่องประดับและของมีค่า และร่องรอยการซ่อมแซมครั้งก่อนๆ แสดงให้เห็นความอุทิศและศรัทธาของชุมชนในอดีต สันนิษฐานว่าเดิมพระธาตุพนมเป็นศาสนสถานก่ออิฐ แบบเขมรหรือจามปา ซึ่งถูกทิ้งร้างเป็นเวลานาน ต่อมามีการสร้างปราสาทลาวครอบปราสาทเก่า อ้างอิงจากเอกสารโบราณ

โดยในด้านการซ่อมแซมพระธาตุพนมที่ล้ม กรมศิลปากรประสบปัญหาในเรื่องความขัดแย้งเรื่องรูปแบบของพระธาตุที่จะสร้างใหม่ เพราะขาดเอกสารอ้างอิง จึงอาศัยแบบจากเมืองโบราณแทน อย่างไรก็ตาม ผลจากความคาดเคลื่อนในการบันทึก ทำให้พระธาตุองค์ใหม่เล็กกว่าองค์เดิม ๕๐ ซม. พระธาตุองค์ใหม่เป็นคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหมด แต่ด้วยความเชื่อโบราณว่าพระธาตุจะถูกบรรจุอยู่ใต้ฐานราก ทำให้เมื่อบูรณะใหม่ใหม่ ไม่สามารถเทคอนกรีตที่ฐานรากได้ ต้องใช้การตอกครอบฐานราก และใช้ e-proxy วัสดุสมัยใหม่แทนการลงรักปิดทองแบบดั้งเดิมเพื่อความคงทน กรณีพระธาตุพนม แสดงให้เห็นว่าความผูกพันของชุมชนที่มีต่อแหล่งมรดกจะเอื้อประโยชน์กับการอนุรักษ์ในระยะยาว

Mr. Dorji ผู้ดูแลแหล่งมรดก จากภูฏาน ได้นำเสนอเรื่องจากบูรณะซ่อมแซมป้อม Wangdue Phodrang การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เป็นหนึ่งในสี่เสาสำคัญสำหรับความสุขมวลรวมประชาชาติ แนวคิดหลักในการอนุรักษ์ซ่อมแซมในภูฏานเป็นการอนุรักษ์ความจริงแท้ (Authenticity) โดยคงรูปแบบ หน้าที่ใช้สอย รวมถึงวัสดุและวิธีการสร้างดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวขัดแย้งกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก อันได้แก่กลุ่มนักบวช ซึ่งต้องการศาสนสถานที่ยิ่งใหญ่ และแตกต่างอย่างสวยงามมากขึ้น มีสาธารณูปโภคสมัยใหม่และมีความพร้อม (ความยืดหยุ่น) ในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากภัยพิบัติ (Disaster Resilience) ซึ่งการดำเนินงานด้านนี้ยังไม่มีความก้าวหน้า เนื่องจากขาดการวิจัยวัสดุและวิธีการก่อสร้างแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ยังขาดการรับมือกับภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง ขาดความตระหนัก และมีอุปสรรคในการฝึกอบรม

Mr. Tan Saw Oo ผู้อำนวยการสำนักมรดกโลกของเมียนมาร์ ได้บรรยายถึงเจดีย์ชเวดากอง ซึ่งเป็นมรดกทางพุทธศาสนา โดยเน้นย้ำความสำคัญในการทำความเข้าใจคุณค่าของศาสนสถาน เพื่อมิให้คุณค่าทางศาสนาอันเป็นหัวใจสำคัญของศาสนสถาน ถูกทำลายระหว่างการบูรณะซ่อมแซม พระและชุมชนทางศาสนาถือเป็นผู้นำด้านการอนุรักษ์ โดยจะต้องบูรณาการระหว่างการดำเนินงานโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบ มีการแบ่งหน้าที่และลำดับการบังคับบัญชาที่ชัดเจน และการอนุรักษ์โดยจารีตประเพณี อันได้แก่การทำบุญ บริจาคทรัพย์ซึ่งถือเป็นประเด็นเฉพาะในการบริหารจัดการแหล่งมรดกทางศาสนา

อาจารย์วนิดา พึ่งสุนทร

ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรมไทย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะสถาปัตยกรรม (แบบประเพณี) ได้บรรยายเกี่ยวกับการออกแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิม เพื่อการใช้สอยในยุคปัจจุบัน ในประเทศไทย และเมืองกุสินารา ประเทศอินเดียสำหรับกรณีการออกแบบสถาปัตยกรรมขึ้นใหม่จากซากปรักหักพัง อาจารย์วนิดายกตัวอย่าง กรณีศึกษาพระ

มหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน ซึ่งไม่พบหลักฐานที่สมบูรณ์ของตัวสถาปัตยกรรม จึงออกแบบด้วยการศึกษาจากโบราณวัตถุร่วมสมัย และชิ้นส่วนปรักหักพังต่างๆ ทั้งนี้ การออกแบบอนุสรณ์สถาน ต้องคำนึงถึงหลักการ ๒ ประการคือ ๑) การอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมซึ่งปรากฏอยู่ในลักษณะหรือรูปแบบทางกายภาพ และ ๒) การใช้สอยซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อ และบริบทการใช้งานของสังคมปัจจุบัน สร้างคุณค่าเพิ่มเติมให้กับ

แหล่งทางวัฒนธรรมนั้นๆ เช่น การออกแบบให้ส่วนหนึ่งส่วนใดของศาสนสถานเป็นพิพิธภัณฑ์หรือพื้นที่
อนุสรณ์ หรือการออกแบบให้เหมาะสมกับภูมิอากาศหรือภูมิประเทศในท้องถิ่นนั้นๆ

นอกจากนี้ ยังมีการอภิปรายซักถามและแสดงความคิดเห็นในเรื่องการบูรณะซ่อมแซมที่
ควรให้ความสำคัญต่อความพร้อมในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงจากภัยธรรมชาติ (resilience to
natural hazards) และการสืบทอดทักษะในการดูแลและทำนุบำรุงในชุมชน และเน้นว่าในการเสนอขึ้น
เป็นมรดกโลก ประเด็นด้านความเท่าเทียมได้รับความสำคัญสูงสุด การบูรณะซ่อมแซมควรผ่านการอนุมัติจาก
คณะกรรมการมรดกโลก เพื่อรักษาไว้ซึ่งความเป็นของแท้ ทั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญจากแต่ละที่มีความเห็นแตกต่างกัน
ในเรื่องการบูรณะซ่อมแซม โดยแบ่งเป็นสองทางคือ การอนุรักษ์ให้อยู่ในลักษณะเดิม และการอนุรักษ์โดย
ใช้วัสดุใหม่เพื่อให้แข็งแรงคงทนมากขึ้น

๒.๖ การนำเสนอกรณีศึกษาจากผู้แทนประเทศต่างๆ ช่วงที่ ๓ ในหัวข้อ “การอนุรักษ์ และบริหาร จัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ในเอเชีย (Conservation, and Management of Sacred Cultural Landscape Sites in Asia)”

Ms. Loan Nguyen จากคณะกรรมการบริหารจัดการแหล่งภูมิทัศน์จ่างอาน ประเทศ
เวียดนาม นำเสนอกรณีศึกษาของแหล่งภูมิทัศน์จ่างอาน แหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่กิน
อาณาบริเวณกว้างขวาง ประกอบด้วยวัด เจดีย์ ศาลเจ้าโบราณมากมาย การอนุรักษ์ศาสนสถานในพื้นที่เป็น

ส่วนหนึ่งของแผนแม่บท (Master Plan) ของเวียดนาม
ซึ่งนายกรัฐมนตรีเป็นผู้อนุมัติ อย่างไรก็ตาม
ด้วยสถานะมรดกโลก ทำให้การอนุรักษ์ซ่อมแซมต้อง
เป็นไปตามแนวทางการอนุรักษ์แบบดั้งเดิม ซึ่งได้รับ
ความเห็นชอบจากนานาชาติและสอดคล้องกับ
มาตรฐานว่าด้วยความแท้ของสถาปัตยกรรมโบราณ
นอกจากนี้จำนวนผู้เข้าชมที่เพิ่มมากขึ้นทำให้
จำเป็นต้องปรับปรุงเรื่องการบริหารจัดการและ
สอดส่องดูแล ในเรื่องความเสียหายทางกายภาพ การ

บริหารจัดการขยะ และจำนวนผู้เข้าชม โดยมีมาตรการ คือ ๑) การนำแนวปฏิบัติที่ดีมาใช้เป็นแนวทางใน
การบริหารจัดการ ๒) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ ๓) จัดการฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพในเรื่อง
การบริหารจัดการและอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ๔) ให้ความสำคัญกับการใช้แหล่งมรดกเพื่อการ
เคารพบูชาและเฉลิมฉลองตามธรรมเนียมประเพณี โดยสอดส่องและออกกฎระเบียบในการเข้าชมสำหรับ
นักท่องเที่ยว สิ่งที่โดดเด่นที่สุดในการบริหารจัดการแหล่งภูมิทัศน์จ่างอานคือการกำหนดบทบาทของผู้มี
ส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มโดยละเอียดและชัดเจน ประกอบด้วยหน่วยงานส่วนกลาง หน่วยงานท้องถิ่น และ
ชุมชนท้องถิ่น

Mr. Iskender Osmoev ผู้เชี่ยวชาญจากคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา ฯ สหประชาชาติ (ยูเนสโก) ของคีร์กีซสถาน ได้นำเสนอกรณีศึกษาภูเขาศักดิ์สิทธิ์ Sulaiman-Too ภูมิภาคทางวัฒนธรรม เป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางสายไหมโบราณและเป็นหนึ่งในศูนย์รวมด้านความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมที่ใหญ่ที่สุดในสมัยโบราณ อย่างไรก็ตาม เพิ่งมีการพัฒนาแผนการบริหารจัดการแหล่งมรดกขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ด้วยความช่วยเหลือจาก ICOMOS เพื่อให้คุณค่าทางศาสนาและทางจิตวิญญาณเป็นที่ประจักษ์ จึงมีการเสนอให้ดัดแปลงถ้าบางส่วนเป็นพิพิธภัณฑสถาน เพื่อสร้างความเข้าใจและสร้างความตระหนัก โดยเฉพาะในชุมชนท้องถิ่น ปัญหาและอุปสรรคที่พบหลักๆ ได้แก่ ปัญหาการรุกรานพื้นที่คุ้มครอง (protection zone) และการทำลายทรัพย์สินโดยมิได้ตั้งใจ งบประมาณและความช่วยเหลือด้านวิชาการที่ไม่เพียงพอ การขาดกลยุทธ์ในการบริหารจัดการนักท่องเที่ยว และการขาดการประสานงานและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ในการดำเนินการตามแผนแม่บท ทั้งในระดับเขต จังหวัด และในระดับชาติ

Mr. Viengkeo Souksavatdy รองอธิบดีกรมมรดก กระทรวงสารสนเทศ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว สปป. ลาว ได้นำเสนอกรณีศึกษาวัดพู และภูมิภาคทางวัฒนธรรม โดยได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัดพูและคุณค่าในฐานะแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกโลก และเน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และดูแลแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

๒.๗ การนำเสนอกรณีศึกษาจากผู้แทนประเทศต่างๆ ช่วงที่ ๔ ในหัวข้อ “การฟื้นฟูเมืองทางศาสนา – การร่วมมือกับชุมชนและการประสานงานระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ (Regenerating Cities of Religious Significance, Partnership with the Communities and Cooperation with Stakeholders)”

Ms. Vanicka Arora ที่ปรึกษาหน่วยงานบริหารจัดการภัยธรรมชาติ ประเทศอินเดีย ได้นำเสนอความท้าทายในด้านการบริหารจัดการมรดกทางศาสนาในบริบทของประเทศอินเดียอันได้แก่

- แหล่งทางศาสนาหลายแห่ง (ซึ่งมีความสำคัญระดับสากล) ในประเทศอินเดียไม่ใช่แหล่งมรดกโลก

- แหล่งทางศาสนาที่เปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยๆ เช่นเดียวกับที่ศาสนาเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เนื่องจากการตีความที่เปลี่ยนไปของชุมชน

- จำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินไป

- รายได้จากนักท่องเที่ยวทำให้การ

เกิดชุมชนแออัด – การตั้งถิ่นฐานอย่างไม่เป็นทางการ (Informal settlement)

- แหล่งทางศาสนาบางแห่ง สูญเสียคุณค่าทางศาสนา เนื่องจากไม่มีการใช้งานและถูกทิ้งร้าง จึงมีความจำเป็นต้องฟื้นฟูคุณค่าทางศาสนาของแหล่งดังกล่าว สะท้อนคุณค่าของศาสนาในการสร้างความรู้สึกหวงแหนเป็นเจ้าของระหว่างชุมชนและแหล่งทางศาสนา

- ความขัดแย้งระหว่างศาสนา

รัฐบาลอินเดียได้ออกกลยุทธ์ในการฟื้นฟูเมือง สำหรับเมืองที่มีคุณค่าในฐานะมรดกโลก โดยใช้ HRIDAY scheme อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานในปัจจุบันยังมีอุปสรรคด้านแนวทางการดำเนินงานที่ไม่สอดคล้องกัน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องมีแผนนโยบายอันเป็นหนึ่งเดียวกัน (Single Platform) ในการดำเนินงานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายๆ ฝ่าย และมีการสื่อสารประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ผู้ดูแลแหล่งมรดกโลก และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นควรมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลง

Ms. Tina Paterno นักอนุรักษ์และผู้อำนวยการมูลนิธิ San Sebastian Basilica Conservation and Development Foundation เล่าถึงประสบการณ์ในการบูรณะโบสถ์ในฟิลิปปินส์ซึ่งทำจากโลหะทั้งหมด โดยความท้าทายที่พบ ได้แก่

- งบประมาณที่จำกัด (อาศัยการตั้งมูลนิธิโดยมีทีมผู้เชี่ยวชาญเพียง ๓ คน และอาศัยความช่วยเหลือจากอาสาสมัคร)

- ความลำบากในการหาผู้เชี่ยวชาญเรื่องสถาปัตยกรรมโลหะ

- การตรวจสอบความเสียหายภายในโครงสร้าง (เสาและผนังกลาง)

- การบูรณะครั้งก่อนๆ ที่ขาดความรู้ความเชี่ยวชาญ ส่งผลให้มีน้ำรั่วซึมในส่วนที่กลางของโครงสร้าง

- ความขัดแย้งทางความคิดของนักบวชที่ต้องการสร้างพิพิธภัณฑสถานในบริเวณลานระหว่างอาคารตามความศรัทธาของตน และความกดดันที่จะต้องนำเงินบริจาคไปสร้างประโยชน์ให้เป็นที่ประจักษ์ ทั้งนี้ วิธีในการรับมือกับความท้าทาย คือการส่งเสริมให้สาธารณชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบูรณะ เปลี่ยนทัศนคติที่ว่าโบสถ์เป็นของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง สู่ความคิดที่ว่า โบสถ์เป็นสาธารณสมบัติของชุมชน และเป็นมรดกของชาติที่ทุกคนควรมีส่วนร่วมทั้งในด้านกำลังทรัพย์และการตัดสินใจ

Mr. Anda Yangxenexay จากสำนักมรดกโลก หลวงพระบาง สปป. ลาว นำเสนอเรื่องบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ ในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกในหลวงพระบาง หลังเข้าเป็นมรดกโลก รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่น ตั้งสำนักงานมรดกโลก และออกกฎหมายหลายฉบับเพื่อการกำกับ

ดูแล เช่น กฎหมายมรดกแห่งชาติ กฎหมายผังเมือง การก่อสร้าง รวมถึงสื่อสารกับชุมชนและเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นให้เข้าใจกฎหมาย และร่วมมือกับองค์กรสากล ทั้งนี้ ชุมชนท้องถิ่นเองก็เป็นส่วนหนึ่งในการบูรณะดูแลตามแผนงานของรัฐบาล ดังปรากฏในแผนผังการมีส่วนร่วมในการบูรณะ ซึ่งประกอบด้วยเจ้าของอาคาร ผู้ใหญ่บ้าน สำนักงานท้องถิ่น จนถึงคณะกรรมการมรดกโลก

คุณสุวารี วงศ์ทองแก้ว หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาเมือง เทศบาลนครเชียงใหม่ นำเสนอภูมิหลังของการเคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในเชียงใหม่ ซึ่งนำโดยองค์กรนอกภาครัฐ (NGOs) และชุมชนท้องถิ่น สืบเนื่องจากการขยายตัวและพัฒนาเมืองอย่างรวดเร็วและความพยายามในการสร้างตึกสูงในเขตเมืองเก่าของเชียงใหม่ ผลจากการเคลื่อนไหวดังกล่าวทำไปสู่การก่อตั้งโครงการฟื้นฟูบ้าน-ย่าน-เวียงเชียงใหม่ (Chiang Mai City Revitalisation Project) เพื่อส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจกับเมือง ทั้งความเป็นมา ความเปลี่ยนแปลง และสภาพปัจจุบันในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง พร้อมทั้งเห็นคุณค่า จนกระทั่งตระหนักถึงความสำคัญในการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของเมือง โดยอาศัยสายสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและวัด งานอนุรักษ์ประกอบด้วย การสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชน การส่งเสริมศิลปะและงานฝีมือท้องถิ่น การฟื้นฟูตลาดท้องถิ่น ดนตรีท้องถิ่น ไปจนถึงความร่วมมือในการบูรณปฏิสังขรณ์อนุสรณ์สถานในท้องถิ่น และจัดตั้งกองทุน โครงการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าความเชื่อมโยงระหว่างวัดและชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาเมืองและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

อาจารย์วัฒนสาสน์ นุ่นสุข บรรยายเกี่ยวกับกระบวนการเตรียมการเสนอวัดพระมหาธาตุ นครศรีธรรมราช ขึ้นเป็นมรดกโลก และบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยภาครัฐ ชุมชน ประชาสังคม และภาควิชาการ

๒.๘ การนำเสนอกรณีศึกษาจากผู้แทนประเทศต่างๆ ช่วงที่ ๕ ในหัวข้อ “การพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์ (Sustainable Development of Sacred Cultural Landscape)”

พระเทพวรมณี เจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม ได้บรรยายเรื่องการบริหารจัดการพื้นที่ในช่วงงานนมัสการพระธาตุพนม การบำเพ็ญบุญวันเพ็ญเดือน ๓ ซึ่งจะตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ประกอบด้วย พิธีแห่พระอุปัศตู การบำรุงพระธาตุ (ค่าหัวหรือค่าโอกาส) การแสดงพระธรรมเทศนา การปฏิบัติบูชา การแสดงศิลปวัฒนธรรมอีสาน การแห่กองบุญ และการบูรณปฏิสังขรณ์ ในการดำเนินงานจะมีการตั้งเป็นคณะกรรมการด้านต่างๆ และเชิญคณะกรรมการเหล่านั้นมาทำความเข้าใจให้เป็นหนึ่งเดียวกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อการให้บริการแก่ประชาชนที่มาเข้าร่วมงาน อำนวยความสะดวกใน

การบำเพ็ญบุญ และร่วมกันขอพรและความเป็นสิริมงคลในการทำงานจากองค์พระธาตุ การจัดงานบุญส่วนใหญ่มักมีหลากหลายลักษณะ เช่น การทำบุญ ไหว้พระสวดมนต์ การตั้งตู้รับบริจาคที่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของวัด ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบด้านการเงินโดยเฉพาะ การส่งเสริมพุทธศาสนา และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม การให้บริการแก่ประชาชนที่มาจากหลากหลายที่ ทั้งด้านที่พัก ระบบสาธารณูปโภค ห้องน้ำ มีเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ทั้งด้านความปลอดภัยและความสงบจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหาร ประชาชนหรือชุมชน รวมถึงภาครัฐ และพระสงฆ์ จะให้ความสำคัญกับพิธีทางศาสนาที่เกี่ยวข้อง อันเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านศีลธรรม และวัฒนธรรมที่สำคัญของคนในพื้นที่ เนื่องจากความเลื่อมใสและศรัทธาในองค์พระธาตุพนม

ดร.ธราวุฒิ บุญเหลือ จากมหาวิทยาลัยนครพนม ได้นำเสนอเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่โดยรอบพระธาตุพนมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการเสนอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ประเด็นสำคัญคือ การมีความเข้าใจลักษณะพื้นที่โดยรอบ และชุมชน รวมถึงการใช้ประโยชน์ของชุมชนโดยรอบ การขยายของเมือง โดยจะเห็นว่า องค์ประกอบต่างๆ โดยรอบพระธาตุพนมส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรม และบางส่วนเป็นพื้นที่อยู่อาศัย มีอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่ไม่สูงมาก การเจริญเติบโตจะเริ่มจากจุดศูนย์กลางองค์พระธาตุและขยายออกไปยังพื้นที่โดยรอบ หากเราเข้าใจบริบทและสภาพแวดล้อมโดยรอบ จะทำให้การบริหารจัดการ รวมถึงการสร้าง ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นไปได้สะดวกมากขึ้น

คุณนำชัย แสงสุภา นักสถาปัตยกรรมด้านภูมิทัศน์ สถาบันอาศรมศิลป์ ได้นำเสนอเกี่ยวกับการวางแผนเพื่อการจัดการพื้นที่โดยรอบพระธาตุพนม โดยได้ร่วมกับทีมงานของโครงการวัดบันดาลใจ นำเสนอความร่วมมือกับวัดพระธาตุพนมในเรื่องของการออกแบบและการบริหารจัดการ ซึ่งในเบื้องต้นเป็นการทำงานภายในวัดที่ยังไม่มีบริบทของมรดกโลกเข้ามาเกี่ยวข้อง อาศัยเครือข่ายความร่วมมือจากสถาบันอาศรมศิลป์ หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปันโย สมาคมสถาปนิกสยาม สมาคมภูมิสถาปนิกแห่งประเทศไทย สมาคมวิศวกรรมสถานฯ และมีเครือข่ายอื่นๆที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เช่น บริษัทนักร้องออกแบบ นักร้องออกแบบต่างๆ ได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกันกับบริบทที่เปลี่ยนไปของพระธาตุพนม เพื่อก้าวสู่การเป็นมรดกโลก หลักๆ คือการที่จะทำให้วัดเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของสังคมไทย เนื่องจากบริบทของสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ในการทำงานจะมีความคล้ายและความเหมือนกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งอื่นๆ ในโลก ต้องให้ความสำคัญกับชุมชนที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในด้านการจัดกิจกรรม และการกำหนดพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ และขณะเดียวกันต้องยังคงบทบาท หน้าที่ และกิจกรรมต่างๆ ของวัด ความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐเช่นกรมศิลปากรที่เข้ามาดูแลในด้านสถาปัตยกรรม เป็นต้น ทุกฝ่ายจะต้องเข้ามาร่วมกันในการดูแลรักษา และปกป้อง ขณะเดียวกันจะต้องยังคงบทบาทและหน้าที่ของวัดไว้ งานหลักคือการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบองค์พระธาตุพนม เพื่อให้มีความผสมผสานการใช้ประโยชน์ทั้งของพระ และผู้แสวงบุญอย่างเหมาะสม ให้มีพื้นที่เฉพาะสำหรับการจอดรถ การเดิน การพักผ่อน การบำเพ็ญบุญ การทำกิจกรรม เป็นต้น การย้ายร้านค้าออกไปอยู่รอบนอกเพื่อคืนความสงบให้แก่วัด

อาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม ได้เน้นย้ำเรื่องพระธาตุพนมมีความเชื่อมโยงกับตำนานความเชื่อโบราณในเรื่องพระธาตุ การที่ประชาชนได้เข้ามาสักการบูชาทำให้เขาเหล่านั้นได้บุญกุศล ดังนั้นถึงเน้นย้ำเสมอว่าสิ่งสำคัญที่สุดขององค์พระธาตุพนมคือ อูรังคะธาตุ และเน้นในเรื่องการเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งในการออกแบบต้องคำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้เพื่อไม่ให้ลูก้าพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่นเดียวกับพื้นที่ของหลวงพระบาง สปป.ลาวที่มีการเชื่อมโยงตำนานและความเชื่อเหล่านี้

บทสรุป

ผลจากการประชุมดังกล่าว ได้นำมาสู่การออกแถลงการณ์นครพนมว่าด้วยมรดกโลกทางศาสนา (Nakhon Phanom Statement on World Heritage of Religious Interest) โดยในเอกสารดังกล่าวได้เสนอแนะว่าในระหว่างกระบวนการเตรียมการและทบทวนการทำรายการบัญชีเบื้องต้น (Tentative Lists) และการจัดทำเอกสารเสนอมรดกโลก ควรจะพิจารณาบริบทที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องทั้งในเรื่องคุณลักษณะ การพิสูจน์คุณค่าที่มีความโดดเด่นเป็นสากล ได้แก่ คุณค่าทางจิตวิญญาณ และความศักดิ์สิทธิ์ของแหล่งมรดกนั้นๆ โดยขอให้ศูนย์มรดกโลกและองค์กรที่ปรึกษาให้คำแนะนำและความช่วยเหลือในขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่เริ่มต้น โดยที่ประชุมได้เสนอแนะแนวทางเบื้องต้นในการอนุรักษ์และบริหารจัดการมรดกโลกทางศาสนาควรประกอบด้วยหลักการ ดังนี้

๑. การให้ความสำคัญกับการระบุคุณสมบัติ และประจักษ์พยานที่แสดงถึงคุณค่าทางกายภาพและจิตวิญญาณของแหล่งมรดกทางศาสนาและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์
๒. ควรมีการทำความเข้าใจและเคารพทุกวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียม เพื่อให้สามารถตัดสินลักษณะทางจิตวิญญาณของแหล่งมรดก ในบริบททางวัฒนธรรมของแหล่งนั้นเป็นสำคัญ
๓. ควรส่งเสริมการอนุรักษ์ตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ การบูรณะ และการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนของมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติประเภทนี้ โดยคำนึงถึงความต่อเนื่องของประเพณีและการใช้งานทางศาสนาที่ดำรงอยู่
๔. ควรผนวกการบริหารจัดการความเสี่ยงภัยพิบัติ ซึ่งหมายรวมถึง การลดความเสี่ยง การเตรียมพร้อมรับมือฉุกเฉิน การรับมือภัยพิบัติ การฟื้นฟู และการปรับตัว เข้ากับการบริหารจัดการในภาพรวมของแหล่งมรดกโลกทางศาสนาในภูมิภาค
๕. ควรส่งเสริมความเข้าใจในเรื่องคุณค่าในเชิงบริบท เพื่อสนับสนุนและฟื้นฟูแนวปฏิบัติทางศาสนาที่ยังคงอยู่ เพื่อรักษาความต่อเนื่องของหน้าที่ใช้สอยที่ดำรงอยู่ซึ่งเป็นคุณค่าหลักของแหล่งมรดกทางศาสนา โดยแนวทางดังกล่าวควรประกอบด้วยตัวอย่างการปฏิบัติที่เป็นเลิศ
๖. ควรให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อการบริหารจัดการผู้แสวงบุญและผู้เยี่ยมชมสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างรอบคอบ

๗. เมื่อพิจารณาสภาพแวดล้อมอันจำเพาะของภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ในแผนการบริหารจัดการแหล่งมรดก ควรให้ความสนใจต่อการกำหนดแนวทางในการบูรณะแหล่งมรดกโลกทางศาสนาที่เป็นไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

๗.๑ ในบริบทที่เกิดความเสียหายจากภัยธรรมชาติ การบูรณะซ่อมแซมอาจกระทำได้ โดยให้สอดคล้องกับกฎบัตรริกา ค.ศ. ๒๐๐๐ (2000 Riga Charter)

๗.๒ ในบริบทของธรรมเนียมปฏิบัติทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับกักการบูชา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของวัตรปฏิบัติทางศาสนาของระบบความเชื่อต่างๆ ของศาสนานั้นๆ ควรให้ความสำคัญต่อความตระหนักว่า การปฏิสังขรณ์ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในการทำบุญ มุ่งเน้นความต่อเนื่องของหน้าที่ใช้สอยที่ดำรงอยู่ แต่รักษาจิตวิญญาณและความรู้สึกของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยยอมรับความเปลี่ยนแปลงเป็นส่วนหนึ่งของต่อเนื่อง

๘. ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนทางศาสนาในการบริหารจัดการแหล่งมรดกทางศาสนา

ดังนั้น จึงขอให้ยูเนสโก คณะกรรมการมรดกโลก คณะที่ปรึกษาทั้งหมด ศูนย์มรดกโลก และรัฐภาคีอนุสัญญามรดกโลกสนับสนุนข้อริเริ่มของยูเนสโกเรื่องมรดกทางศาสนา และช่วยเหลือรัฐภาคีในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ในความพยายามในการคุ้มครอง อนุรักษ์ ถ่ายทอดคุณค่า และบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกทางศาสนาอย่างยั่งยืน

ผลจากการประชุมครั้งนี้ ศูนย์มรดกโลกจะนำไปรายงานในที่ประชุมคณะกรรมการมรดกโลก ครั้งที่ ๔๑ ณ ประเทศโปแลนด์ ซึ่งจะช่วยให้ประเทศไทยและจังหวัดนครพนมมีชื่อปรากฏในเอกสารการประชุมระหว่างประเทศ เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือ และความสำคัญของประเทศไทยในการดำเนินการตามมาตรการต่างๆ เพื่อปกป้องและคุ้มครองมรดกโลกในด้านศาสนา โดยจะเห็นว่าในการประชุมได้เปิดโอกาสให้นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิจัย เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และสถาบันการศึกษา มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านวิชาการที่สอดคล้องการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกด้านศาสนา ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับประเทศไทยในการเตรียม nomination dossiers ของแหล่งมรดกโลกที่อยู่ในบัญชีเบื้องต้น (Tentative List) รวมทั้งเป็นการส่งเสริมบทบาทที่สร้างสรรค์ของไทยในกรอบอนุสัญญามรดกโลก นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคการศึกษา ท้องถิ่น วัด และประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าภาพการจัดการประชุมระดับนานาชาติ ฯ ครั้งนี้ อันเป็นการแสดงออกถึงความร่วมมืออันดีระหว่างกัน
